

Liselotte Frisk:

”Världen är en enda plats”

Vart tog de andliga rörelserna vägen? Det vet Liselotte Frisk, professor i religionsvetenskap vid högskolan i Dalarna, svaret på. Hon förklarar också varför svenskar verkar vara sin egen guru och är mer privatreligiös än någonsin.

Text Monica Katarina Frisk **Bild** Comstock Complete, ColourBox

All religion förändras över tid. Det visar professor *Liselotte Frisk* i sin bok "De nya religiösa rörelserna - vart tog de vägen?", som handlar om fem nya andliga rörelser som uppstod efter andra världskriget i vår kultur, främst på 1960- och 1970-talet. Några orsaker kan ha att göra med moderniseringen och en ökad rörlighet hos den uppväxande generationen och att man fick möjlighet att resa till andra världsdelen. Ideologier och religioner från olika håll i världen kunde mötas.

- Min studie visar tydligt att en ny religiös rörelse går igenom många förändringar under de första decennierna, både ideologiskt, organisatoriskt, i ledarskapet och engagemang.

Liselotte Frisk har sett att förändringarna ofta följer vissa mönster. Alla rörelserna har till exempel på olika sätt de senaste decennierna närmast sig samhället och blivit mindre kontroversiella.

- Medlemmarna eller sympatisörerna har också blivit äldre och många har fått barn.

Till en början kunde den andliga rörelsen vara ett alternativ, bland annat till föräldragenerationens sätt att leva. Men i dag tjugo år senare har spänningarna mellan rörelserna och samhället minskat.

- För några var rörelserna en kulturkrock, men efterhand betraktades de bara som annorlunda. Det hör bland annat samman med att anhängarna blivit mer deltidsengagerade. Man bor i vanliga lägenheter i samhället och de flesta har vanliga arbeten.

Enligt Liselotte Frisk är orsaken till denna förändring ankomsten av barnen, den andra generationen, som framför allt förändrat de ekonomiska villkoren för rörelserna. Att ha barn tar tid och kostar pengar och medför också nytt fokus vid sidan av det andliga för föräldrarna.

Det är svårt att bedöma hur många från andra generationen i de nya religiösa rörelserna som engagerar sig i det som föräldrarna tillhör.

- Engagemang och avståndstagande kan ske i olika perioder, man kan röra sig ut och in ur rörelserna. En gissning är att hälften av barnen som växer upp i nya religiösa rörelser så småningom lämnar dem. Och av dem som är kvar i rörelserna verkar flera ha ett slags deltidsengagemang eller ett privatreligiöst engagemang, alltså ett mindre engagemang än föräldrarna.

"Människans tillvaro blir större. Själva självet ses som gudomligt."

Något som framgick i de intervjuer med andra generationen som Liselotte Frisk gjorde var bland annat att de ofta såg både bra och dåliga sidor med att växa upp i en ny religiös rörelse.

- Bra saker var till exempel att flera kände att de fått en andlig inriktning i livet, en mening eller en förståelse för vad religion är. Man tyckte också att man fått kunskaper om andra kulturer, att de lärt sig olika språk och lärt sig umgås med människor från hela världen.

Andra generationen säger också att det var positivt att de under sin uppväxt haft många nära relationer både till flera vuxna och många andra barn. Det som var dåligt gällde i synnerhet kulturkrockarna.

- Att barnen ibland inte riktigt fick lära sig reglerna i samhället, och att de i vissa fall fått lära sig att se ner på vanliga människor i samhället, att det blivit ett avstånd. Flera berättar också att de varit rädda för fördomar från människor utanför rörelsen, och har ibland inte alltid velat berätta om sin bakgrund.

I en del rörelser har det upplevts som ett problem att barnen tidvis levat separerade från föräldrarna, medan andra tog upp fördelarna med detta. I flera rörelser finns en tradition att barnen i tonåren tillbringar en viss tid med den religiösa rörelsen i något annat land. Ofta uppfattas

För de flesta människor är det i dag ingen skillnad mellan den religiösa delen av tillvaron och det vardagliga livet.

den tiden som väldigt positiv av barnen, och kan också vara avgörande för deras beslut att fortsätta engagera sig i rörelsen. Framför allt är här andra jämnårigas engagemang viktigt.

I fyra av rörelserna har den karismatiske ledaren dött, något som också kan påverka rörelsernas närmande till samhället.

- Men det har också med globaliseringen att göra och att samhället är mer mångkulturellt. Förr var till exempel religionen starkt knuten till kyrkan. Men för de flesta människor är det i dag ingen skillnad mellan den religiösa delen av tillvaron och det vardagliga livet.

Yoga och meditation allmängods

I dag lever vi i ett betydligt mer globaliserat och mångkulturellt samhälle än under 1960- och 1970-talen. De nya religiösa rörelserna har spelat roll för en mer tolerant inställning.

- De har på sätt och vis förberett för att andlighet inte längre är något främmande. Yoga, meditation, vegetarisk mat, personlig coaching och olika slags komplementärmedicin praktiseras i dag av gemene man.

De nya religiösa rörelserna uppfattas betydligt mindre avvikande än tidigare, men har också samtidigt fått konkurrens av andra globaliserade religiösa delkulturer, som den individualiserade new age-andligheten.

- Den som i dag till exempel vill meditera har många fler möjligheter att välja på än för fyrtio år sedan. Det finns en helt annan tolerans för att religion kan se ut på många olika sätt. Här har också de senaste decenniernas invandring med olika invandrarsamfund som etablerat sig i Sverige varit betydelsefull.

Det finns en tendens i Sverige mot ett minskat intresse för organiserad religion, säger Liselotte Frisk. Engagemang i organisationer har blivit allt mindre attraktivt och man vill helst själv sätta ihop sin egen privata livsåskådning.

- Vara med i kollektiva organisationer vill man inte. Och kanske är det emot vår kultur att underordna sig.

Flera av de här rörelserna hade en bakgrund i 1960-talets hippiekultur och den tidens protester mot det etablerade samhället. I dag ser samhället radikalt annorlunda ut. Individualism är den mest framträdande trenden i vårt samhälle, vilket också påverkar religiösa trender. Själva självet ses som gudomligt.

- Globaliseringen gör att människors tillvaro blir "större". Världen blir en enda plats.

Tendensen mot individualism gynnar inte helt de nya religiösa rörelserna, trots att även de blivit mer inriktade mot deltidsengagemang.

- Det kan inte uteslutas att någon av dem i framtiden kommer att upphöra som organisation, och kanske blir kvar mer som ett slags kulturell impuls. ☺

”Ett sant andligt liv är förmågan att komma tillbaka till vad som är och leva i nuet.”

Gurun ska inspirera till självtillit

Finns det en framtid för förhållandet lärare-elev och vise versa? I bästa fall kan läraren vägleda eleven till sann självtillit och inspirera till att man tar ett större ansvar för att skapa en kärleksfull värld.

Text Monica Katarina Frisk

Förhållandet mellan mentorn och studenten är hörnstenen inom alla andliga discipliner.

Relationen lärare-elev är en dynamisk, komplex och ibland skör för- ening som kräver en sund kombination av en etisk hållning, genomlysning och tillit, samt förmåga (eller modet) från båda håll att kunna acceptera varandras personliga skavanker.

Mariana Caplan konstaterar i sin bok "Halfway up the mountain", att "inom vår samtids andliga liv finns en ibland förvriden och förvirrad okunskap". Hon hävdar att det inte finns några ledtrådar eller sammanhang, trots det positiva med ett nyvaknat intresse för andlighet, att avgöra om en lära eller lärare verkligen är uppvaknad.

Caplan undersöker i sin bok vilka motiv människor har för att söka upplysning, och har kommit fram till att sökandet ofta används som förevändning för att framhäva egot. Enligt Caplan så begår många sökare misstaget att blanda ihop mystiska upplevelser med att det skulle vara själva uppvaknandet, och att upplysningen skulle vara förknippad med att man får kunskap om både sig själv och andra. Hon anser att ett sant andligt liv "är förmågan att komma tillbaka till vad som är och leva i nuet". I bästa fall lär oss den andliga mentor-student-relationen hur vi kan leva mer medvetet tillsammans och i vardagslivet. Med ett alltmer hotande framtidsscenario för alla levande, som kräver etiska ställningstaganden och en ny livshållning, kan därför en sann andlig vägledning vara nyckeln till vår överlevnad.

Hitta sin egen guru

Hur vet man att relationen lärare-elev bygger på en sund grund?

Enligt den indiska mystikern *Osho* är läraren någon som lär ut lånad kunskap. Den andliga läraren vet ingenting, och har i många fall inte

Meditationsforskning får 2,3 miljoner

Liselotte Frisk, professor i religionsvetenskap och lärare vid Institutionen för Humaniora och språk, Högskolan Dalarna, har fått ett forskningsanslag från Vetenskapsrådet på 2,3 miljoner kr, under tre år. Projektet heter "Den mediterande dalahästen: Globaliserad samtida religiositet i lokal utformning och på nya arenor", och handlar om religiös förändring, som verkar höra samman med sociala och strukturella förändringar i samhällen.

Genom globaliseringen sprids religiösa inriktningar av olika ursprung till olika delar av världen och får olika lokala former. Ett exempel är loggan som en kursgård i Dalarna har: en mediterande dalahäst med ett uttryck av buddhistisk "mindfulness" och stillhet.

(Högskolan i Dalarna)

erfarit någonting, utan har hört det eller läst det.

Den perfekta läraren är, enligt Osho, en som vet att han inte vet.

Miranda Shaw visar i sin bok "Gudomliga gudinnor" att inom tantra-traditionen på 700-talet och framåt var det vanligt med kvinnor som gurer. Tantratraditionen var befriad från restriktioner. Många kvinnliga gurer var vandrande lärare, gav den de mötte på sin väg en läxa i rätt tid, för att sedan fortsätta sin vandring. Kvinnornas auktoritet var förankrad i deras eget förverkligande och att de använde sina övernaturliga krafter och insikter på ett omdömesgillt sätt.

ShantiMayi svarar i sin bok "I våra hjärtan vet vi" på om det är det nödvändigt att ha en guru: "Guruns natur är att visa dig vägen mot Guds ljus inom dig och på så sätt utplåna omedvetenhetens mörker helt och hållet. Det är en stor ära att ha fått välsignelsen att ha en andlig mästare i sitt liv."

Uppmuntrande nog är den gamla goda modellen med guru-efterslutar en given väg till att ge plats för ett nytt paradigm, som ger studenten mer ansvar och läraren mindre okontrollerad auktoritet. I det nya förhållandet har den andliga läraren "inte längre någon oinskränkt makt över själen," vilket på ett sätt är i linje med svenskarnas kanske bristan-

de förmåga att kunna underordna sig.

Vi tror ofta att den andliga läraren är en mer hel människa än vi själva är. Som den insiktsfulla tibetanska läraren *Chögyam Trungpa Rinpoche* påpekade: "När du hör om någon som verkar ha märkvärdiga förmågor, börjar du se den som viktig och dig själv som oviktig." Det är det som är paradoxen i förhållandet mellan den andliga läraren och eleven. Vår egen otillräcklighet eller lidandet - den känsla som ofta får oss att söka oss till en lärare i första hand - blir förstärkt när vi ser upp på något eller någon som "mer avancerad", "visare", "mer upplyst" och "fri från lidande" med mera. Vi vill ha det vi tror att de "har". Därför är det kanske ännu viktigare att hitta en begävd lärare, en som känner till de fällor som eleven kan hamna i, och de höjder som läraren själv kan falla ner från.

Ibland kan studenten, mot bättre vetande, lämna ifrån sig all sin kraft till en lärare. Till exempel om man bearbetar barndomsupplevelser kan läraren bli som en ställföreträdande förälder, eller en gud. Genuina lärare accepterar inte att studenten lämnar ifrån sig sin egen kraft och har dessutom förmåga att skilja på psykologiskt bagage och andra tillkortakommanden.

Den här nya modellen, där den andliga vägledaren är mindre en halvgud och mer mänsklig, kan väcka studenten till att bli mer ansvarstagande för sin andliga utveckling och lita på sig själv mer. En sann andlig lärare leder oss mot större självtillit, det är grunden till andligt utövande.

MER ENERGI

"De nya religiösa rörelserna – vart tog de vägen?", *Liselotte Frisk*, Nya Doxa, 2007.

"Halfway up the mountain", *Mariana Caplan*, Hohm Press 1999.

"Upplysningens ABC", *Osho*, Energica Förlag 2006.

"I våra hjärtan vet vi", *ShantiMayi*, Energica Förlag 2007.

"Gudomliga gudinnor", *Miranda Shaw*, Energica Förlag 2006.

Genuina lärare accepterar inte att studenten lämnar ifrån sig sin egen kraft och har dessutom förmåga att skilja på psykologiskt bagage och andra tillkortakommanden.